

POSTANOWIENIE

Dnia 31 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Jan Górski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Z.S.
przy uczestnictwie [...], o ustanowienie drogi koniecznej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 31 stycznia 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w T.
z dnia 1 września 2016 r., sygn. akt I Cz .../16,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 29 września 2015 r., Sąd Rejonowy w K., wniosek Z. S. z udziałem [...] o ustanowienie drogi koniecznej odrzucił.

W uzasadnieniu wskazał, że identyczny wniosek Z.S. z dnia 10 sierpnia 2015 r. o ustanowienie drogi koniecznej na rzecz każdorazowego właściciela nieruchomości oznaczonej, jako dz. ew. nr 1923/2 położonej w W. został już prawomocnie rozstrzygnięty. Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2014 r. VI Ns .../14,

Sąd ustanowił bowiem drogę konieczną dla wnioskowanej nieruchomości po działkach należących do Gminy K. oraz oddalił wniosek w pozostałej części. Wskazał, że motywy tego rozstrzygnięcia znalazły swoje odzwierciedlenie w uzasadnieniu postanowienia, a wniesiona apelacja została odrzucona przez Sąd Okręgowy w T. i tym samym postanowienie to stało się prawomocne.

Zwrócił uwagę, że wnioskodawczyni w obecnym wniosku nie wskazała żadnych nowych okoliczności, które mogłyby dać podstawę do oceny, iż sytuacja uległa jakiegokolwiek zmianie, a jako materiał dowodowy w obecnej sprawie miałyby, zdaniem samej wnioskodawczyni, posłużyć materiał dowodowy zgromadzony w sprawie poprzednio rozpoznawanej.

W zażaleniu wnioskodawczyni podniosła, że jej nieruchomość po przeprowadzeniu postępowania w sprawie VI Ns .../14, ustanawiającego drogę konieczną po działkach o nr ew. 1827/31 i 1827/32, nie ma nadal dostępu do drogi publicznej, bowiem aby dostać się na działki nr 1827/31 i 1827/32 należy poruszać się po działce o nr ew. 1923/1, na której służebności drogi koniecznej na rzecz każdorazowego właściciela działki należącej do wnioskodawczyni nie ustanowiono.

Sąd Okręgowy w T. postanowieniem z dnia 1 września 2016 r. zażalenie oddalił. Dostrzegł, że żądanie wysunięte przez wnioskodawczynię w niniejszej sprawie jest tożsame z żądaniem, z którym wystąpiła ona w sprawie rozpoznanej pod sygn. akt I Ns .../14, a co do którego Sąd Rejonowy w M., postanowieniem z dnia 4 grudnia 2014 r. orzekł o całości wniosku.

Podniósł, że po analizie treści postanowienia Sądu Rejonowego w M. z dnia 4 grudnia 2014 r., I Ns .../14 i po zestawieniu tej treści ze szkicem biegłego F. B. z dnia 11 czerwca 2013 r., należało uznać, iż błędne są twierdzenia skarżącej jakby na działce nr 1923/1 służebność drogi koniecznej na rzecz każdorazowego właściciela działki należącej do wnioskodawczyni nie została ustanowiona. W postanowieniu wskazano bowiem, że służebność drogi koniecznej przebiega przez szlak drożny biegnący od granicy z działką 1923/1, na której to granicy znajduje się brama oznaczona na szkicu biegłego literą B (między punktami 452 i 453), poprzez punkty 444 i 445, które znajdują się na granicy działki 1923/1 z działką 1827/31 (brama C). Szlak drożny pomiędzy bramami oznaczonymi

literami B i C, biegnie przez działkę 1923/1. Odnosząc treść punktu I postanowienia do szkicu biegłego (k. 272), na którym kolorem zielonym oznaczono proponowany wariant przebiegu szlaku drożnego i na którym to szlaku Sąd Rejonowy w swoim rozstrzygnięciu ustanowił służebność drogi koniecznej, widać wyraźnie, że służebność ta obejmuje także działkę nr 1923/1.

Wnioskodawczynie w skardze kasacyjnej opartej na naruszeniu art. 233 § 1 k.p.c., art. 199 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. a także na naruszeniu art. 145 § 1 k.c. wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.; por. także orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1946 r., C 719 /45, OSN 1948, nr 2, poz. 34, z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81 i z dnia 15 lutego 2000 r., III CKN 1204/99, niepubl.). Z unormowania tego wynika także, że skarżący nie musi takiego zarzutu podnosić, a gdy zwróci nawet uwagę w skardze kasacyjnej na tej rangi uchybienie, to nie jest zobowiązany wykazywać, czy i jaki wpływ wywarło ono na wynik sprawy, gdyż nie ma to znaczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81 i z dnia 22 maja 1997 r., II CKN 70/97, niepubl.). Skoro w tej materii sąd działa z urzędu, to w tym przedmiocie nie obowiązuje w postępowaniu kasacyjnym, ani zakaz prowadzenia dowodów, ani czynienia ustaleń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220).

W sprawie zachodziłaby nieważność postępowania gdyby Sądy *meriti* przeoczyły bezwzględną przesłankę procesową powagi rzeczy osądzonej, tj. merytorycznie rozpoznały wniosek, pomimo wystąpienia tej przeszkody procesowej. Aby określić więc przedmiotowe granice postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 4 grudnia 2014 r. VI Ns .../14 należało ustalić, o czym rozstrzygnął nim sąd.

W sprawie tej wnioskodawczynie Z. S. jednoznacznie zażądała ustanowienia drogi koniecznej do działki nr 1923/2 stanowiącej wspólność majątkową małżeńską

z jej mężem uczestnikiem T. S. obciążającej także działkę nr 1923/1, która stanowiła własność matki jej męża T. S. i w związku z jej śmiercią w dniu 22 kwietnia 1979 r. w wyniku nabycia spadku współwłaścicielem jej jeszcze przed wystąpieniem na drogę sądową stał się zarówno T. S. jak i jego siostra K. T., a pomiędzy tym rodzeństwem występuje ostry konflikt.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 4 grudnia 2014 r. Sąd Rejonowy ustanowił na rzecz każdorazowego właściciela nieruchomości oznaczonej jako działka nr 1923/2 położonej w W., służebność drogi koniecznej - w konturze oznaczonym na szkicu biegłego F. B. z dnia 11 czerwca 2013 r. biegnącym od granicy z działką nr 1923/1 przez punkty 445, 705, 704 i 444 po działkach 1827/31 i 1827/32, oraz oddalił wnioski w pozostałej części. Oddalenie to dotyczyło ustanowienia służebności drogowej obciążającej, zarówno działkę nr 1924 jak i nr 1923/1 ze względu na to, że współuprawniony do nieruchomości władnącej T. S. jest ich współwłaścicielem na podstawie nabycia spadku po matce. Wskazał, że posiadany tytuł współwłaściciela uprawnia jego i wykonującą także jego prawo małżonkę pozostającą w nim we wspólności majątkowej małżeńskiej do korzystania z działek nr 1924 oraz nr 1923/1 w zakresie służebności drogowej i wyłącza możliwość obciążenia ich służebnością drogi koniecznej (art. 145 k.c.). Jednoznacznie przy tym odwołał się przy dokonaniu tej subsumcji do normy prawnej wynikającej z art. 206 k.c. wyłączającej, w jego ocenie w świetle ustalonych faktów, roszczenie określone w art. 145 k.c.

Prawomocność materialna w aspekcie negatywnym, czyli powaga rzeczy osądzonej, obejmuje wyłącznie merytoryczne orzeczenia sądu. Jak wiadomo podstawowy skutek powagi rzeczy osądzonej został uregulowany w art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. który przewiduje odrzucenie ponownego pozwu (wniosku) wniesionego w sprawie, która została już prawomocnie osądzona. Na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. powaga rzeczy osądzonej dotyczy bowiem także wydawanych w postępowaniu nieprocesowym postanowień co do istoty sprawy, a zatem i wydanego przez Sąd Rejonowy postanowienia z dnia 4 grudnia 2014 r.

Prawomocny wyrok (postanowienie co do istoty sprawy) ma powagę rzeczy osądzonej tzn. kończy spór pomiędzy stronami (zainteresowanymi) i wyklucza ponowne rozpoznanie tej samej sprawy, co stanowi podstawowy

jego skutek procesowy (por. art. 366 k.p.c.). W ten sposób jest osiągnięty także cel procesu, którym jest urzeczywistnienie normy prawa materialnego i wprowadzenie stanu pewności prawa, w zakresie łączącego strony stosunku prawnego. Oznacza ona nakaz przyjmowania, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z zawartego w orzeczeniu rozstrzygnięcia (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06, LEX nr 274151). W istocie jednak powaga rzeczy osądzonej jest pojęciem procesowym i oznacza cechę prawomocnego merytorycznego orzeczenia wykluczającą ponowne przeprowadzenie takiego samego procesu (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1997 r., I CKU 65/96, LEX nr 29569).

Z powagi rzeczy osądzonej korzystają zarówno merytoryczne rozstrzygnięcia o treści pozytywnej, tj. przedmiotowe postanowienie w zakresie ustanowienia drogi koniecznej jak i negatywnej, tj. oddalające żądanie wnioskodawczynie, co do obciążenia służebnością drogową działek nr 1924, jak i nr 1923/1 ze względu na to, że ich współwłaścicielem jest mąż wnioskodawczynie, a do małżonków na prawach współwłasności łącznej przynależy nieruchomości władnąca.

Innymi słowy, zindywidualizowana więc postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 4 grudnia 2014 r. VI Ns .../14 norma prawna w zakresie oddalenia wniosku, która stanowiła kryterium oceny, czy obecnie mamy do czynienia z tą samą sprawą jest następująca: „nie można obciążyć służebnością drogi koniecznej (art. 145 k.c.) na rzecz wspólnej działki małżonków (współwłasność łączna) nieruchomości, która stanowi współwłasność w częściach ułamkowych małżonka wnioskodawcy nabytą w wyniku dziedziczenia, gdyż z tego oddziedziczonego prawa wynika uprawnienie dla małżonków do korzystania z tej nieruchomości w zakresie służebności drogowej”.

Oczywiście, całkowicie odrębną kwestią, nie wchodzącą w zakres powagi rzeczy osądzonej jest, czy ta skonkretyzowana norma przedmiotowym prawomocnym orzeczeniem sądowym trafnie ujmuje stosunek pomiędzy unormowaniami zawartymi w art. 145 k.c. i w art. 206 k.c. Wnioskodawczynie mogła bowiem, powołując się właśnie na odmienny pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w postanowieniu z dnia 20 października 2005 r., IV CK 65/05, (Biul. SN

2006, nr 3, poz. 10), kwestionować go w drodze skutecznie wniesionego środka odwoławczego, gdy tymczasem doszło do odrzucenia apelacji.

O powadze rzeczy osądzonej decyduje - poza identycznością stron i identycznością przedmiotu rozstrzygnięcia - także tożsamość podstawy sporu (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 2 listopada 1935 r., C III 491/35 Głos Sadownictwa 1936, nr 7-8, s. 633, postanowienie Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1971 r., II CZ 59/71, OSNC 1971, nr 12, poz. 226, i uchwała Sądu Najwyższego z 21 listopada 2013 r., III CZP 67/13, OSNC 2014, nr 7-8, poz. 73). Tożsamość podmiotowa zachodzi wtedy, gdy w obu sprawach występują te same osoby lub ich następcy prawni, chociażby w odwrotnych rolach procesowych (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 1999 r., III CKN 143/99, LEX Nr 523569)

Podstawa sporu nie może być identyfikowana „z podstawą roszczenia”, ponieważ nie obejmuje stanowiska innych podmiotów występujących w sprawie, ani z pojęciem „podstawa faktyczna i prawna orzeczenia”, gdyż te określenia oznaczają jedynie motywy takiego a nie innego rozstrzygnięcia (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2013 r., V CSK 515/12, niepubl.). Podstawa sporu to zespół okoliczności faktycznych, które charakteryzują stosunek prawny pomiędzy stronami, i z których powód (wnioskodawca) wywodzi swe roszczenie. W zakres zatem pojęcia „podstawa sporu” wchodzi tylko te fakty, które według hipotezy zastosowanych norm prawnych zadecydowały o dokonanym rozstrzygnięciu.

Do uznania, że sprawa została prawomocnie osądzona, a więc, iż istnieją podstawy do odrzucenia nowego pozwu (art. 199 § 1 i art. 366 KPC), nie wystarcza samo stwierdzenie, iż w obydwu sprawach chodzi o to samo roszczenie i że identyczne są podmioty obydwu postępowań; mimo bowiem identyczności stron i dochodzonego roszczenia stan rzeczy osądzonej nie występuje, jeżeli uległy zmianie okoliczności, których istnienie było przyczyną oddalenia pierwszego żądania, a więc jeżeli roszczenie stało się w świetle nowego stanu faktycznego uzasadnione (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1980 r., IV CR 85/80, OSNC 1980, nr 11, poz. 214).

Mając na uwadze żądanie i twierdzenia samego odrzuconego wniosku, w świetle powyższych uwag rzeczywiście wystąpiła przeszkoda do jego

merytorycznego rozpoznania w postaci powagi rzeczy osądzonej. Poza identycznością podmiotów i identycznością przedmiotu rozstrzygnięcia wystąpiła także tożsamość podstawy sporu oraz nie zmieniły się okoliczności od wydania przez Sąd Rejonowy postanowienia z dnia 4 grudnia 2014 r. Na marginesie można zauważyć, że norma wynikająca z art. 206 k.c. zapewnia T. S. (a pośrednio i skarżącej) właściwą ochronę przed ewentualnymi bezprawnymi działaniami siostry i jej rodziny.

Pomimo więc błędnego uzasadnienia zaskarżone orzeczenie odpowiada prawu. Skarga kasacyjna uległa zatem oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

jw

kc